

Η δύναμη των συμβόλων

ΝΙΚΗ ΚΑΛΤΣΟΓΙΑ,
ομότιμη καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

Ηταν κατά τον εορτασμό της εθνικής επετείου της 25ης Μαρτίου του 2001, που κατά τη μαθητική παρέλαση τη σημαία κράτησε αριστούχος μαθητής από την Αλβανία. Ο προβληματισμός που προκάλεσε ήταν αν ήταν επιτρεπτό αλλοδαπός μαθητής να έχει την τιμή να γίνει σημαιοφόρος στις παρελάσεις των εθνικών επετείων. Η άποψη που επικράτησε τότε ήταν ότι «εφόσον ασπάζεται την ελληνική παιδεία και δηλώνει τη βούληση να κρατήσει την ελληνική σημαία, τότε δεν υπάρχει πρόβλημα. Οι Έλληνες είναι εκ παραδόσεως φιλόξενοι λαός». Όμως, από όλη αυτή τη συζήτηση έλειψε παντελώς ο προβληματισμός για την ιερή αξία της ελληνικής σημαίας ως ύψιστου εθνικού συμβόλου, αλλά και η αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο το ίδιο το Σύνταγμα θέτει για τους αλλοδαπούς, αλλά και το διεθνές που αναφέρεται σε δικαιώματα αλλοδαπών.

Δεν υπάρχει καμιά αμφισβήτηση ότι το ελληνικό Σύνταγμα είναι από τα πλέον φιλελεύθερα και δημοκρατικά συντάγματα, οι διατάξεις του οποίου διασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό την αξιοπρέπεια του ατόμου, πολίτη ή μη. Αν όμως φορείς των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων είναι «όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, πεποιθήσεων...» το ίδιο το Σύνταγμα ορισμένα δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, τα διασφαλίζει μόνο για τους Έλληνες, και αυτά είναι τα πολιτικά δικαιώματα, τα οποία έχουν δημόσιο χαρακτήρα, γιατί έχουν λειτουργική αποστολή. Δένουν τον πολίτη με την ίδια την Πολιτεία, σε ένα δεσμό ακατάλυτο, που αποτελεί ένα από τα ιστορικά θεμέλια του ίδιου του ελληνικού πολιτισμού.

Ειδικά για το θέμα, οι διατάξεις του Συντάγματός μας είναι πολύ συγκεκριμένες: Πρωταρχικά αυτές του άρθρου 4 που αναφέρονται στην ισότητα των Ελλήνων (παρ. 1), στο δικαίωμα κατοχής δημοσίων αξιωμάτων (παρ. 4) και την υποχρέωση να συντελούν στην άμυνα της Πατρίδας (παρ. 6). Σ' αυτά θα προσθέσω και τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 16, που ορίζουν τους σκοπούς της παιδείας:

«Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες».

Η παρέλαση της μαθητώσας νεολαίας στις μεγάλες εθνικές επετείες

αποτελεί έκφραση της εθνικής συνείδησης, που καλλιεργείται με την παιδεία, αλλά και προβολή των αυριανών δυνάμεων για την υπεράσπιση της Πατρίδας. Και ας μη νομιστεί ότι οι διατάξεις αυτές του Συντάγματός μας έχουν σωβινιστικό χαρακτήρα. Το Σύνταγμα, εκτός από νομικό θεμέλιο της Πολιτείας, περιλαμβάνει και τις βασικές αξίες της Ελληνικής Πολιτείας και κοινωνίας και του πολιτισμού της και μεταξύ αυτών και αξίες πατριωτισμού, ενός πατριωτισμού όμως ενταγμένου σε μια εθνική πολιτική, που πρωταρχικά επιδιώκει την «εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ λαών και κρατών» (άρθ. 2 παρ. 2).

Σ' αυτό το θεσμικό πλαίσιο πρέπει να γίνει σαφές από όλους ότι η εξαίρεση εκείνων που δεν έχουν την ελληνική υπηκοότητα από κάθε δημόσια και επίσημη εκδήλωση, που συνδέεται με τις εθνικές πατριωτικές μνήμες, οι οποίες από τη φύση τους ανήκουν στην κατηγορία των πολιτικών δικαιωμάτων, δεν συνιστά απολύτως καμιά προσβολή της προσωπικότητάς τους. Ούτε οι διατάξεις αυτές του Συντάγματός μας είναι καινούργιες. Είναι διατάξεις που αν συνδεθούν και με τις άλλες που περιλαμβάνονται για θέματα αλλοδαπών θα κατανοήσει κανείς ότι κάθε έννοια ρατσισμού και αντίθεσης προς τους ξένους, που κατά χιλιάδες διαμένουν στη χώρα, είναι αντίθετη στις βασικές αξίες και των Ελλήνων πολιτών αλλά και του ελληνικού Συντάγματός.

Άλλωστε, το ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει βασικές αρχές για διαμένοντες

αλλοδαπούς (άρθρο 5 παρ. 2), ενώ στο άρθρο 28, παρ. 1 γίνεται ρητή επίσης αναφορά στην ισχύ των «γενικά παραδεδωμένων κανόνων του διεθνούς δικαίου» η εφαρμογή των οποίων για τους αλλοδαπούς «...τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας».

Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι και νομικά και δεοντολογικά δεν ευσταθεί το επιχειρήμα ότι αρκεί η «οικιοθελής βούληση» των αλλοδαπών να ασπαστούν τις ελληνικές αξίες. Ακριβώς επειδή ζούμε σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες, η βασική διακήρυξη της εποχής μας είναι ο σεβασμός της διαφορίας. Αυτό μας επιβάλλει, ακόμα και στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, να καλλιεργήσουμε το σεβασμό στην όποια διαφορά. Όχι να αφομοιώσουμε τους ξένους. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι το θέμα της εθνικής ταυτότητας και των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και του σεβασμού όλων όσοι ζουν μακριά από τις δικές τους εθνικές εστίες είναι ένα από τα πλέον σοβαρά ζητήματα της εποχής μας. Θα μπορούσε να αναφέρει κανείς διακρίσεις, διεθνείς συμβάσεις, αλλά και αποφάσεις διεθνών οργανισμών για την ανάγκη αυτής της προστασίας, όχι μόνο των κατά το διεθνές δίκαιο μειονοτήτων, αλλά και των de facto μειονοτήτων.

Κατά το φετινό εορτασμό της Εθνικής μας επετείου της 25ης Μαρτίου ένα ανάλογο θέμα απασχόλησε την επικαιρότητα. Και αφορμή ήταν η συμμετοχή στη μαθητική παρέλαση και μάλιστα ως παραστάτις, μαθήτριας που φορούσε μαντίλα. Και ασφαλώς θα μπορούσε κανείς σήμερα να διερωτηθεί: Και τι σχέση έχει η μαντί-

λα που φορούσε η μαθήτρια με όλα τα παραπάνω επιχειρήματα. Σ' αυτό το θέμα ακούστηκαν πάρα πολλά και από επώνυμες γυναίκες πολιτικούς και μη. Συγκεκριμένα: *Η μαντίλα είναι θρησκευτικό σύμβολο. Δείχνει τη μουσουλμανική πίστη της γυναίκας που τη φορά.* Και θα μπορούσαν ακόμα να ισχυριστούν και απόλυτα ορθά ότι η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι το θεμέλιο όχι μόνο του δικού μας Συντάγματός αλλά του ίδιου του δυτικού πολιτισμού.

Όμως και εδώ υπάρχει ένα άλλο επιχειρήμα, που καθόλου δεν πρέπει να συνδεθεί με οποιαδήποτε επίδραση στο θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης. Και έρχομαι στο τυπικό φαινομενικά, αλλά ουσιαστικά επιχείρημα ότι η ίδια η ελληνική σημαία με το σταυρό είναι έμβλημα εθνικό. Ας θυμηθούμε ένα στίχο από το ποίημα του Σολωμού στον Εθνικό μας Ύμνο:

« Σου' λθε εμπρός λαμποκοπόντας / η θρησκεία μ' ένα σταυρό /...»

Και πάλι το Σύνταγμά μας, κατά την τελευταία αναθεώρησή του, έδωσε λύση στο σοβαρό πρόβλημα των αντιρρησιών συνείδησης με ερμηνευτική δόξα, που θα μπορούσε, κατ' αναλογία, να εφαρμοστεί και σε άλλες συγγενείς περιπτώσεις, όπως θεωρώ ότι είναι η συμμετοχή στη μαθητική παρέλαση μαθητών ή μαθητριών που θα ήθελαν να φέρουν τα εθνικά τους σύμβολα. Και αναμφισβήτητα, όπως δείχνει πλήθος μελετών αλλά και η σημερινή πραγματικότητα των μουσουλμάνων που κατά χιλιάδες ζουν σε χώρες της Δύσης, το ποιο ορατό σύμβολο της εθνικής τους ταυτότητας είναι η μαντίλα.